

Kıpçak Kökenli Orta Çağ El Yazmalarında Etnik Türk Olguları

Dr. Gulnar Nadirova¹, Nazym Konkabayeva², Dr. Bayan Zhubatova³, Kunduzay

Aubakirova⁴

(Çev. Serkan YÜKSEL⁵)

Öz: Çalışmamızın amacı, Kıpçak dilinin etnik gerçeklerini analiz ederek bu Orta Çağ dilinin- proto-dili olduğu düşünülen- modern Türk lehçeleriyle benzerliklerini ve farklılıklarını ortaya koymaktır. Arapça yazılmış olan "Et-Tuhfetü'z-Zekiyye fi'l-lugâti't-Türkiyye" (Türk dilinin gerçek harikası) isimli Orta Çağ el yazması, Kıpçak dilini incelemek için en önemli ve en değerli kaynaklardan birisidir. Bu eserin en temel özelliği ilk sayfasında anonim yazarın da belirttiği gibi İstanbul'da Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nde saklanan yazmanın orijinal nüshasının Kıpçak dilinde yazılmış olmasıdır. Bu çalışmada Orta Çağ ve modern diller gibi geçici anlamda birbirinden uzak olan öğeleri incelerken karşılaştırmalı-tarihî yöntem kullanılmış ve sonuç olarak bazı durumlarda sadece fonetik farklılıklar olduğu, sözlük ve deyim birimlerinin sözdizimsel ve semantik ortaklığının devam ettiği sonucuna varılmıştır. Etnik gerçekleri sınıflandırmak için istatistiksel analiz yöntemi kullanılmıştır. Etnografik, kültürel ve zihinsel gerçekler, bu grubun dillerini konuşanların doğrudan akrabalığına ve tek bir göçebe kültüre sahip olduğuna tanıklık etmiş ve Orta Çağ'dan günümüze kadar Türk lehçelerinin gelişiminin tarihî aşamalarını yeniden inşa etme fırsatı sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Kıpçak dili, el yazması, Türkler, etnik olgular

Giriş

Orta Çağ'da Arap dili birçok ülkenin ve halkın kültürel tarihinde önemli bir rol oynamıştır. Türk kökenli büyük bilim adamları Abu Nasir al-Farabi, Mahmud Kaşgari, Edip Ahmet Yükneki ve diğerleri İslamlaşmış Türk halklarının temsilcileri için bilim, din, kültür ve iletişim dili olduğu için eserlerini Arapça yazmışlardır. Bu tür entelektüel eserlerden biri, çalışmamızın konusu olan

¹ Profesör, Doğu Çalışmaları Bölümü, Al-Farabi Kazak Ulusal Üniversitesi, Kazakistan.

² Doktora Öğrencisi, Doğu Çalışmaları Bölümü, Al-Farabi Kazak Ulusal Üniversitesi, Kazakistan.

³ Doçent, Doğu Çalışmaları Bölümü, Al-Farabi Kazak Ulusal Üniversitesi, Kazakistan.

⁴ Kıdemli Araştırmacı Doktora, Doğu Çalışmaları Bölümü, Al-Farabi Kazak Ulusal Üniversitesi, Kazakistan.

⁵ Arş. Gör., Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, el-mek: serkanyukseleru@gmail.com, Orcid: 0000-0003-4685-563X.

Makale Gönderilme Tarihi / Article Submission Date: 02-02-2024

Makale Kabul Tarihi / Article Acceptance Date: 26-02-2024

Çeviri / Translation

DOI: [ijvuts.1430661](https://doi.org/10.1430661)

Orta Çağ eseri "Et-Tuhfetü'z-Zekiyye fi'l-lugâti't-Türkiyye"dir. (Bundan sonra "Et-Tuhfe" olarak verilecektir.) Bu risale, XIV. yüzyılda bilinmeyen bir yazar tarafından Arapça konuşan okuyuculara Orta Çağ Türk dilini tanıtmak amacıyla yazılmıştır. Bu eser, bilim adamı M.F. Köprülü'nün 1922'de yazdığı makaleden bu yana geniş bir bilim insanı çevresi tarafından tanınmıştır. Eserin orijinal el yazması Türkiye'de Sultan Beyazıt Camii'nde Valieddin Efendi Kütüphanesi'nde 3092 numaralı bölümde saklanmaktadır. Bu eserin bugüne kadar birçok tercümesi yapılmıştır: 1940 yılında Macar bilim adamı H. Kun'un Fransızcaya "La langue des kiptshaks" tercümesi, 1945 yılında Besim Atalay tarafından "Türk dilinde temiz" olarak Türkçeye çevrilmiştir. 20 yıl sonra Salih Muttalibov, "Türk Til (kıpçak tili) hakkid noob tuhfa"yı Özbekçeye çevirdi, bu 1968'de gerçekleşti ve son olarak M.T. Ziyaeva ve E.I. Fazylov, A.N. Kononov, "Et-Tuhfe" anıtının çevirisini 1978 yılında "Türk diline enfes bir hediye" başlığı altında Rusça olarak yayınladı. Bu eser Taşkent şehrinde basılmıştır [1]. "Et-Tuhfe" el yazması iyi korunmasına ek olarak Arapçayı ve Kıpçak kolunu oluşturan Türk lehçelerinden herhangi birini bilen uzmanlar tarafından kolayca okunabilir. Eser; "fonetik", "gramer", "Arap ve Kıpçak dillerinin sözlüğü" olarak üç ana bölümden oluşmaktadır. Şimdiye kadar, M.T. Ziyaeva ve E.I. Fazylov'un sözlükbilimsel çalışmalarının yanı sıra Kazak bilim adamı T.T. Arynov'un makalelerinden bahsedilmesi gerekse de bu anıtın dili tam olarak araştırılmamıştır.

Bu olguların Türk lehçelerinin modern söz varlığında korunup korunmadığı ve orijinal anlamlarının devam edip etmediği sorusuyla ilgileniyoruz. Birtakım olguların belirli bir halkın yaşamını, kültürünü ve geleneğini tanımlayan kelimeler olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bunların oluşumunun coğrafi konuma, iklime, tarihî bağlama ve belirli bir halkın kendine özgü doğasına bağlı olduğu sonucuna varılabilir. Bu makalenin temel amacı, Kıpçak dilinden belirli bir dizi olguyu tanımlamak ve anlamlarını modern Türk lehçelerinin olguları ile karşılaştırmaktır. Gerçekleştirilen araştırma sonucunda bu olguların semantik ve fonetik farklılıkları ortaya çıkarılacaktır.

Malzeme ve Yöntem

Bu makale teorik bir çalışmadır ve bu nedenle esas olarak teorik yöntemler kullanılmıştır. Bunlar arasında tarihî karşılaştırmalı, dillik-olguluk yöntemler, uygulamalı işleme yöntemleri ve kaynakların çevirisini sayabiliriz. Araştırma materyali olarak "Et-Tuhfe" el yazması sözlüğünden, "Eski Türkçe Sözlük"ten, 16 Türk lehçesindeki (Kazak, Karakalpak, Nogay, Tatar, Başkurt, Kumuk, Türkmen, Azerbaycan, Türkiye Türkçesi, Özbek, Uygur, Kırgız, Altay, Tuva, Hakas, Çuvaş) çeviri sözlüklerinden veriler toplanmış ve analiz edilmiştir.

Bulgular

Analiz için Orta Çağ Kıpçak dilinin, göçebe etnik grupların günlük yaşamı ve ekonomisiyle bağlantılı olan on iki kelimesi seçilmiştir. Bu kelimeler geçmişte büyük öneme sahip olguları ifade etmekle birlikte bugüne kadar çoğunlukla içeriklerini korumuşlardır. Onlara dillik istikrar ve değişen bir dünyada hayatta kalma becerisi kazandıran şey ise evlerin içinde yaygın bir şekilde kullanılmalarıydı.

Kıpçak dilinin olgularının Türk lehçelerinin modern kelime hazinesi ile karşılaştırmalı bir tarihî analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda Orta Çağ ve modern Türkçe söz varlığı arasındaki fonetik ve semantik farklılıklar ortaya çıkarılmıştır. Olgular, 16 Türk lehçesinin söz varlığında tam veya kısmi karşılıklık açısından test edilmiştir.

Aşağıda, Orta Çağ el yazması "Et-Tuhfe"den toplanan olguların bir listesini ve yazışma tablolarını sunuyoruz:

Olguların listesi:

قان – سلطان	qaan	han, sultan
– قِيمِيزْ	qimiz	kısrak sütü
– مَد زِلْمَه – يُورْتْ	yurt	bir göçebenin evi
– مَش تَا – قِشْنَلَاوْ	kışlaw	kışlık mera
– مَصَد يَاف – لَؤْ يَآيْ	yaylaw	yazlık mera
كُونُوزْ (كِييْزْ) وَ خَالِي - بساط	küyüz (kiyiz)	halı
كَابِن	qaabin	başlık parası
كِرْ	kiz	keçe
- وَ يَارْمَا كُوجَا	yarma, kuca	buğdaydan yapılan bir yemek
– تُونْكُلُوكْ-شَبَاكْ	tünglük -	bir yurdun keçe örtüsü
– كَالِي -جَرْن	kaalii	harç
جُونَاقْ	juunaaq	kulağı kesilmiş bir insan ya da hayvan.

Orta Çağ Kıpçak olguları, Kıpçak grubu modern Türk lehçeleri ile semantik olarak tam bir örtüşme gösterir:

Tablo 1- Kıpçak Grubu Türk Lehçeleri

Et-Tuhfe	Kazak	Tatar	Karakalpak	Nogay	Başkurt	Kumuk
قِيمِيز Kıımız	Qıımız	Kıımız	Kışlaw	Kıımız	Kıımız	Qıımız
قِشْلاو Kışlaw	Qııstaw	Kışlav	Qııslaw	Kııslav	Kışlav	Qışlav
لاو ياي Yaylav	Jaylau				Yayla	
يُورْت Yurt	Üy, konustangan Üy atawu	Yort	Jay, Tam, Üy	Uy	Yort	Uya
قَان Qaan	Han	Han	Han	Han	Han	Han
كِيْز kiz	Kiyiz	Kiyiz,tula	Kiyiz, tekiyment	Kiyiz	Keyez	Kiyiz
دُومِرِي Duumri, Duuduuk	Dombıra	Dumbra	Domra	Dombyra	Dumbıra	Dombra

Orta Çağ Kıpçak olguları, Oğuz grubu modern Türk lehçeleri ile semantik olarak tam eşleşmeye sahiptir:

Tablo 2- Oğuz Grubu Türk Lehçeleri

Et-Tuhfe	Türkmen Türkçesi	Azerbaycan Türkçesi	Türkiye Türkçesi	Çeviri
قِيمِيز	Gımız	Gımız	Kıımız	Kısrak sütü

Қımız				
قىشلاو Қışlav	Gışlama	Gışlag	Kışla	Kış merası
لاو ياي Yaylav			Yayla	Yaz merası
يورت Yurt	Öy	Ev	Ev	Bir göçebenin evi
قان Kaан	Han	Han	Han	Han, sultan
كيز kiz	Keçe	Keçe	Keçe	Keçe
دومرى Duumri, Duuduuk	Dombra	Dombra	Dombra	Dombra

Orta Çağ Kıpçak olguları, Karluk grubu modern Türk lehçeleri ile semantik olarak tam eşleşmeye sahiptir:

Tablo 3- Karluk Grubu Türk Lehçeleri

Et-Tuhfe	Özbek Türkçesi	Uygur Türkçesi	Çeviri
قىمىز Қımız	Қımız	Қımız	Kısrak sütü
قىشلاو Қışlav	Kışlamok, Kışlov	Kışlaş	Kış merası

لأو ياي Yaylav	Yaylov	Yaylak	Yaz merası
يورت Yurt	Uy	Öy	Bir göçebenin evi
قان Kaan	Han	Han	Han, sultan
كيز kiz	Kigiz	Kigiz	Keçe
دومرى Duumri, Duuduuk			Dombra

Orta Çağ Kıpçak olguları, Karluk grubu modern Türk lehçeleri ile semantik olarak tam eşleşmeye sahiptir:

Tablo 4- Uygur Grubu Türk Lehçeleri

Et-Tuhfe	Hakas Türkçesi	Tuva Türkçesi	Çeviri
قميز Kımız	Hımıs	Hımıs	Kısrak sütü
قشلاو Kışlav	Hıstağ	Kıştag	Kış merası
لأو ياي Yaylav	Çaylağ		Yaz merası
يورت Yurt	Çurt	Bajñ	Bir göçebenin evi

قَان Kaan	Han	Haan	Han, sultan
كِرْ kiz	Kiis	Kidis	Keçe
دُومرى Duumri, Duuduuk		Domra	Dombra

Orta Çağ Kıpçak olguları, Kırgız- Kıpçak grubu modern Türk lehçeleri ile semantik olarak tam eşleşmeye sahiptir:

Tablo 5- Kırgız- Kıpçak Grubu Türk Lehçeleri

Et-Tuhfe	Altay Türkçesi	Kırgız Türkçesi	Çeviri
قَمِيمِز Kıımız	Kıımıs	Kıımız	Kısrak sütü
قِشْلاو Kıışlav	Kııştu	Kııştoo, kııştap çıgoo	Kıış merası
لَاو ياي Yaylav		Cayloo	Yaz merası
يُورْت Yurt	Ayıl	Üy	Bir göçebenin evi
قَان Kaan	Han	Kan	Han, sultan
كِرْ	Kiyis	Kiyiz	Keçe

kiz			
دومری Duumri, Duuduuk		Dombra	Dombra

Orta Çağ Kıpçak olguları, Bulgar grubu modern Türk lehçeleri ile semantik olarak tam eşleşmeye sahiptir:

Tablo 6- Bulgar Grubu Türk Lehçeleri

Et-Tuhfe	Çuvaş Türkçesi	Çeviri
قَمِيْز Kıımız	Kamas	Kımız
قِشْلاو Kıışlav	hël kasmalli vyrän	Kıışlak
يُورْت Yurt	Surt	Bir göçebenin evi
قَان Kaan	Han	Han, sultan
كِرْ Kiz	Keççe	Keçe
دومری Duumri, Duuduuk	Dombra	Dombra

Bulgular

Yukarıdaki olguların anlam ve işlevini ele alalım.

“قیمیز – kımız”- kısrak sütünden yapılan ulusal fermente bir içecek [2].

Eski Türkçe Sözlük'te “Qimız: qimız süt ja jön jay ja joyrut qurut - süt veya bir parça tereyağı veya irimşik” şeklinde tanımını bulabiliyoruz.

"Et-Tuhfe" el yazmasında bu içeceğin adı Arapça versiyonda "qimiiz" olarak aktarılmıştır. Bu kelime Arapçada benzeri olmayan tamamen Türk etnik olgusu olduğu için tercüme edilmemiş, sadece tanımı verilmiştir. Bu terim diğer Orta Çağ sözlüklerinde de örneğin Kutadgu Bilig'de de bulunmaktadır.

"Kımız", uzun süre sığır yetiştiriciliği ile uğraşan Türk halklarının ulusal geleneği ve yaşam biçimi ile yakından bağlantılıdır. Sığır, Türk halkının beslenmesinin ve yaşamının temel unsurlarından birisiydi, sütü en sevilen içecekti, eti Türklerin temel yiyecekleriydi, derisi giysi olarak kullanılıyordu. Sığırdan kalan atıklar bile kazan altındaki ateş için yakıt olarak kullanılıyordu. Modern Türk lehçelerinde "kımız" kelimesi Orta Çağ'da sahip olduğu anlamı korudu. Kelimenin yapısında tüm sesler ve yazıda tüm harfler korunur. Bununla birlikte, Hakas ve Tuvalıların lehçelerinde kelimedeki ilk tonsuz ünsüz "k", tonsuz bir "h" ile değiştirilir ve Türkmen ve Azerbaycan lehçelerinde aynı sesin yerini "g" sesi alır. "قشلاو" – “kışlav kışlak, yani kışın sığırlar için otlak olan yer.” Kışlayan göçebeler çoğunlukla yazın kimsenin geçmediği, ince bir kar tabakasının olduğu, su kaynaklarının ve bitki örtüsünün fazla bulunduğu yerleri seçerler [2]. Çiftlik hayvanlarının yaşamı kışlak seçimine ve dolayısıyla hayvancılığa bağlı olduğundan, bu olgu ve onun belirlediği kavram göçebe halklar arasında hayati bir rol oynamıştır.

XVI. yüzyıl tarihçisi K.Celayiri'nin "Cami el-Tevarih" kroniğinde "kışlama-yazlama" olgularının farklı fonetik özelliklere sahip varyantları da vardır:

“yaylav, kışlav - jaylav, kıstav” [6].

Eski Türkçe Sözlük'te: "işlay kystaw" maddesinde, kışlama “jaşil qaja jajlayim qizil qaja qışlayim “Yeşil bir uçurum benim yazlığımıdır ve kırmızı bir uçurum benim kışlığımıdır” şeklinde açıklanmaktadır [3].

İncelenen elyazmasında ve Kaşgarlı Mahmud'un sözlüğünde, kışlama olgusu, modern Türk lehçelerinin Kıpçak grubunun Tatar, Başkurt lehçelerindeki benzerleriyle tamamen eşleşen “Qışluu” ile aynı şekilde aktarılmaktadır. Karakalpak Türkçesi ve Nogay Türkçesi, "kışlav"

kelimesindeki tonsuz, sızıcı ünsüz "ş" sesini, tonsuz "s" sesi ile değiştirir. Bu tür bir fonetik dönüşüm bir grup Kıpçak lehçesi için olağan bir durumdur.

لاو ياي - yaylav - jaylav"- sığırların yaz otlakları[2]. Eski Türkçe Sözlük'te: Jajlay jailau: jayaq iyaç jajlayim – “benim yaz yazlığım”-“ceviz ağaçlarının ortasında” [3]

Fonetik olarak, "Et-Tuhfe" el yazmasındaki “yaylav” kelimesi, modern Başkurt lehçesindeki bu olguyla tamamen örtüşmektedir. Kazak Türkçesinde, tonlu ünsüz "j"nin yumuşak ünsüz "y" ile değiştirilmesi süreci vardır. Özbek ve Uygur gibi Karluk lehçe grubunda da ilk ünsüz "ya" sesinin benzer bir şekline sahiptir [4].

Kıpçak dilindeki يورت "yurt -halk, vatan-" kelimesi anlam ve ses bakımından modern Türk lehçelerinde Başkurt, Tatar lehçeleriyle tam olarak eşleşir. Bu, kelimenin tüm lehçelerde korunmadığı, sadece Kıpçak-Bulgar alt grubunda korunduğu anlamına gelir. Çuvaş ve Hakas lehçelerinde bu olgu fonetik bir değişime uğramış, yani ilk ünsüz değiştirilmiştir. Diğer modern Türk lehçelerinde bu olgu başka kelimelerle ifade edilir.

“قان қаан – han” “Yüce hükümdar, hükümdar; kabilelerin başı [6]”

Pratik olarak tüm modern Türk lehçelerinde bu tarihî kelime mana olarak Orta Çağ Kıpçak varyantı ile eşleşir. Ancak, tonsuz "k" ünsüzünün tonsuz "h" ile değiştirilmesi gibi fonetik farklılıklar vardır. Sadece Kırgız-Kıpçak grubunun bir parçası olan Kırgız Türkçesinde, ünsüzün kalın şekli olan “k” ile değişmiştir.

كابين -kaabin “başlık parası, gelin için kefare” anlamına gelen ve birçok halkın en kalıcı geleneklerinden birisi olan bu kelime Eski Türkçe Sözlükte: Kabin - bir tür doğal vergi [3].

Modern Türk lehçelerinde bu kelime önemli fonetik değişikliklere uğramıştır: Kazak Türkçesinde “kaling mal”; Hakas Türkçesinde “halıng, halyh;” Tatar Türkçesinde “kalım”; Türkmen Türkçesinde “galing”; Özbek Türkçesinde “kalin pulı”; Kırgız Türkçesinde “kaling mal”; Karakalpak Türkçesinde “kaling”; Tuva Türkçesinde “kalım”; Kumuk Türkçesinde “k'alın”; Azerbaycan Türkçesinde “kalım, başlıg”; Türkiye Türkçesinde “başlık parası”; Çuvaş Türkçesinde “hulam uksi, tupra”.

"Et-Tuhfe" el yazmasında "kalım" kelimesi sadece "kaabin" kelimesiyle aktarılmıştır. Türkiye Türkçesi ve Çuvaş Türkçesinde bu geleneği ifade etmek için başka kelimeler ve ifadeler kullanılır. "kaabin - gebin" gerçeği Şeriat tarafından korunmuş, öngörölmüş ve gebin miktarı belirlenerek her iki tarafın mali olanaklarına ve arzusuna bağlı olmuştur [7] Bu kelime "kesmek" kelimesiyle birlikte kullanılır: gebin kıymak, "evlilik bağlarını kesmek", yani "evliliği (Şeriata göre) tescil etmek" anlamına gelir. Bu ifade modern Kumuk lehçesindeki sabit

yapıların bir parçasıdır. Kumuk geleneğine göre, çöpçatanlık sırasında kalım (başlık parası) ve gebin ("gebin gyak") miktarları belirlenmekteydi- günümüzde bu, boşanma veya kocasının ölümü durumunda kadının sigortasıdır. Adet ve Şeriat, kalım ve gebinin ödenmesini ve değerini belirler. Gebin-gyak diğer Türk lehçelerinde Farsça "nikah" terimi ile karşılanmaktadır ve bu da "evliliği yasallaştırmak" anlamına gelir, "gebin" kelimesi Farsça ödünçleme ile değiştirilmiştir. Buna dayanarak, gebin kelimesinin "evlilik" anlamına geldiğini ve bu kelimenin kökeninin daha fazla araştırılması gerektiğini söyleyebiliriz.

كيز- kiz, kiiz, kigiz" - koyun yününden yapılan keçe evlerde kullanılır. Göçebelerin yaşamında keçe önemli bir rol oynamıştır, çünkü dış giyim, ayakkabı ve diğer ev eşyalarının yapımında, yurtların kaplanmasında ve iç dekorasyonda yaygın olarak kullanılmıştır [8].

Eski Türkçe Sözlük'te "keçe, halı" kelimeleri "kiz" kelimesinin oldukça tanınabilir bir varyasyonu olan "kidiz" kelimesiyle ifade edilir. Modern Türk lehçelerinde, bu kelimedeki genel yapının korunmasıyla, kelimedeki başlangıçtan beri bulunmayan "i, e, yi" gibi yeni ünlü sesler ortaya çıkmıştır. Kıpçak lehçeleri grubunda, bu olgunun Orta Çağ versiyonuna en çok benzeyen şekli görülür.

"-کالی - جرن - kaalii" terimi, darı, buğday ve diğer tahılları öğütmek için kullanılan bir araç olan "havan" anlamına gelir. [8]

Modern Türk lehçelerinde de mevcuttur, ancak bazen farklı bir kök tabanı ile:

Kazak Türkçesi "keli", aynı zamanda "yükkiş"; Hakas Türkçesi "soğah, sohpa"; Tatar Türkçesi "kile"; Türkmen Türkçesi "sokı"; Özbek Türkçesi "öghir", ayrıca "havonça"; Kırgız Türkçesi "soku", ayrıca bir "cançuur"; Karakalpak Türkçesi "keli"; Uygur Türkçesi "havançe", ayrıca "oghur"; Tuva Türkçesi "sogaaş, soktaaş"; Nogay Türkçesi "keli"; Başkurt Türkçesi "kile"; Altay Türkçesi "sokı"; Kumuk Türkçesi "keli"; Azerbaycan Türkçesi "hevengdeste"; Türkiye Türkçesi "havan"; Çuvaş Türkçesi "kile".

Bazı modern lehçelerde bu olgunun Orta Çağ versiyonunun, bazen bazı fonetik varyasyonlarla korunduğunu görmekteyiz. Ancak Hakas, Türkmen, Özbek, Uygur, Azerbaycan ve Türkiye Türkçeleri gibi lehçelerde farklı kökenli kelimeler kullanılmaktadır. Yaygın olarak kullanılan bir diğer olgu ise "دومری - duumrii, duuduuk" -dombra" - popüler bir telli müzik aleti [9].

Türk dünyasının farklı bölgelerindeki dombra biçimi, çalma tekniği gibi biraz farklılık gösterebilir. Belki de bu bölgesel farklılıklar nedeniyle el yazmasında iki terim vardır. Yazara göre Türkmenler arasında "duuduuk" kelimesi kullanılmaktadır. Modern Türk lehçelerinde "dombra" adı ile benzerdir, sadece küçük fonetik farklılıklar vardır.

"Şunak" kelimesi "kulağı kesik kişi" anlamına gelmektedir. Türklerin bir geleneği vardı- eğer ünlü, saygın bir kişi ölürse, üzüntüden yakın akrabalarından biri kulağını keser ve diğerler insanlar da saçlarını yolardı. Bu, üzüntünün aşırı derecesinin ifadesiydi. Bu geleneğin Orta Çağ'daki varlığından Kazak bilim adamı T. Arynov "Et-Tuhfe" [5] el yazması üzerine yaptığı araştırmada bahsetmiştir. [5].

Bununla birlikte, "şunak" teriminin anlamı biraz değişmiştir, artık çentikli kulaklı hayvanlara uygulanmaktadır. Diğer Orta Çağ kaynaklarında bu kelimeye yer verilmemiştir.

Sonuç

"Et-Tuhfe"den seçilen gerçeklerden çoğu bugün kullanılıyor, bazıları ise "han" ve "şunak" gibi tarihe karışmış durumda. Orta Çağ yaşam tarzını karakterize eden gelenek korunduğu için "kalım" kelimesi modern kelime dağarcığında da bulunabilir ancak orijinal Kıpçak "kabin" biçimi Türk lehçelerinin hiçbirinde hayatta kalmamıştır. Birçok olgu Türk halklarının uğraştığı ekonomiyi tanımlamaktadır. Bunlardan en yaygın olanı sığır yetiştiriciliğidir. Kıymız, kurt, irimşik, kolostrum vb. ürünlerin hepsi sığır sütünden yapılmaktaydı. Genel olarak Türk halkının yaşamı keçe, tunduk gibi kelimelerle tanımlanmaktadır. Yerleşik bir hayatı anlatan çok az kelime vardır ve bu nedenle Türklerin Orta Çağ'da da göçebe yaşamlarını sürdürdükleri rahatlıkla söylenebilir. El yazmasındaki bazı kelimeler artık modern Türk lehçelerinde işlevliğini kaybetmiştir.

Bu olguların isimlerindeki fonetik farklılıklara gelince, bunlar önemsizdir ve bu da Türk lehçelerinin sarsılmaz olduğu görüşünü bir kez daha doğrulamaktadır. Türk lehçelerinde ünsüzlerdeki küçük değişiklikler, fizyolojik çabalardan tasarruf etme eğilimi ile açıklanır, karmaşık artikülasyona sahip sesler basitleştirildi veya niteliksel indirgemeye tabi tutuldu, yani farklı kalitede seslere dönüştüler.

Kaynakça

Iziskanny dar turkskomu yazyku (an exquisite gift to the Turkic language) (Grammaticheski traktat XIV v. Na arabskom yazike (Grammatic treatise of XV c. in Arabic)), Uzbekistan, 1978, ss. 452.

Qaidar A., Qazaqtar ana tyly aleminde (Kazakhs in the native language world): ethnolinguistic dictionary, Kazakhstan, 2013, vol.3: Nature, ss. 608.

Old Turkic Dictionary, USSR, 1969, ss. 677.

Qazaq tylynyn shugu tarihi (The origin history of Kazakh language), vol. I, Kazakhstan, 2012, ss. 348.

Arynov T.A., Leksiko-semanticheskie i stilisticheskie osobennosti yazyka starokypchakskogo pamyatnika “Kitab al-tuhfa az-zakiyya fi-l-luga at-turkiyya” (Lexical-semantic and stylistic features of old Kipchak language monument “Kitab Al-tuhfa az-zakiyya fil-luga at-turkiyya”), Kazakhstan, 1983, ss. 152.

Syzdyqova R. Sozder soileidy (The words are speaking) (the usage history of words), Kazakhstan, 2014, ss. 410.

Svadebnyie adaty mazdokskikh kumykov (Wedding customs of Mazdok Kумыks), <http://qumuq.ru/ru/2015/11/30/svadebnye-adaty-mozdokskix-kumykov/>

Kazakhstan National Encyclopedia, vol. 4, Zh-K, Kazakhstan, 2002, ss. 720.

Kazakhstan National Encyclopedia, vol. 3, G-Zh, Kazakhstan, 2001, ss. 420.